

Přenos látek, cévní systém

Přenos látek

Trend fylogeneze: zvětšování složitějšího těla – uspokojování potřeb tkání

3 možnosti

1. **Minimální difuzní vzdálenost** – zajišťuje

gastrovaskulární soustava (houbovci, žahavci, žebernatky)

Otevřená cévní soustava (hemolymfa)

Uzavřená cévní soustava (tkáňový mok)

2. **Maximální povrchy** pro výměnu, malý objem povrchů s největší plochou (zřasení, členění)

3. **Maximální gradient** (koncentrační spád)

Realizace: přenos pomocí tělních tekutin – **hydrolymfa** - tekutina v otevřeném střevě

(houbovci, žahavci, ploštěnci) soli, málo bílkovin, amébocyty, **hemolymfa** - tekutina v

otevřených soustavách (hmyz, vyšší korýši) hemocyty, bílkoviny, org. a anorg. látky

soustava **krev – tkáňový mok** (krevní plasma bez kr. bílkovin)– **míza (lymfa)** makromol.

Látky, bílé krvinky, bílkoviny

Prostřednictvím: **oběh tělních tekutin – cévní soustava**

Přenos látek

je realizován prostřednictvím:
oběhu tělních tekutin v cévní soustavě

Oběh tělních tekutin – **cévní soustava**

Zajišťování funkcí krve – nutnost průniku do všech částí těla. Mnohobuněční – zvláštní cévní ústrojí. Nutnost pohonu tekutiny – úseky cév se schopností rytmických stahů (**pulzující cévy**).

Nárůst rozměrů – výkonnější **srdce**.

Rytmická část **komora** doplňována zásobárnou (**perikardiální prostor** korýšů, **předsíň**).

Směr toku krve – **chlopně**.

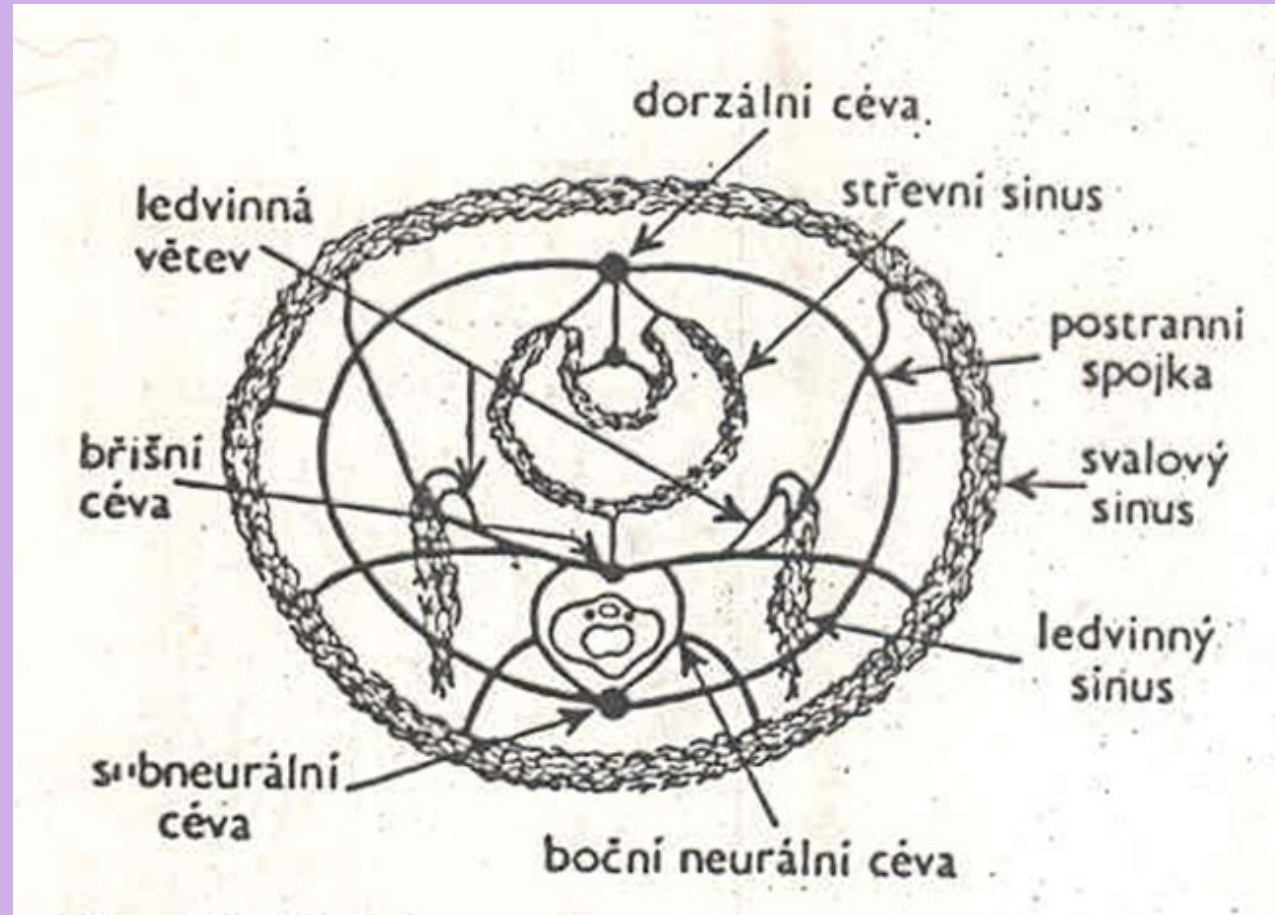
Zvýšený přívod krve k aktivním orgánům – **krevní splav (sinus)** (orgán oplachovaný krví), nebo protkán sítí **vlásečnic**

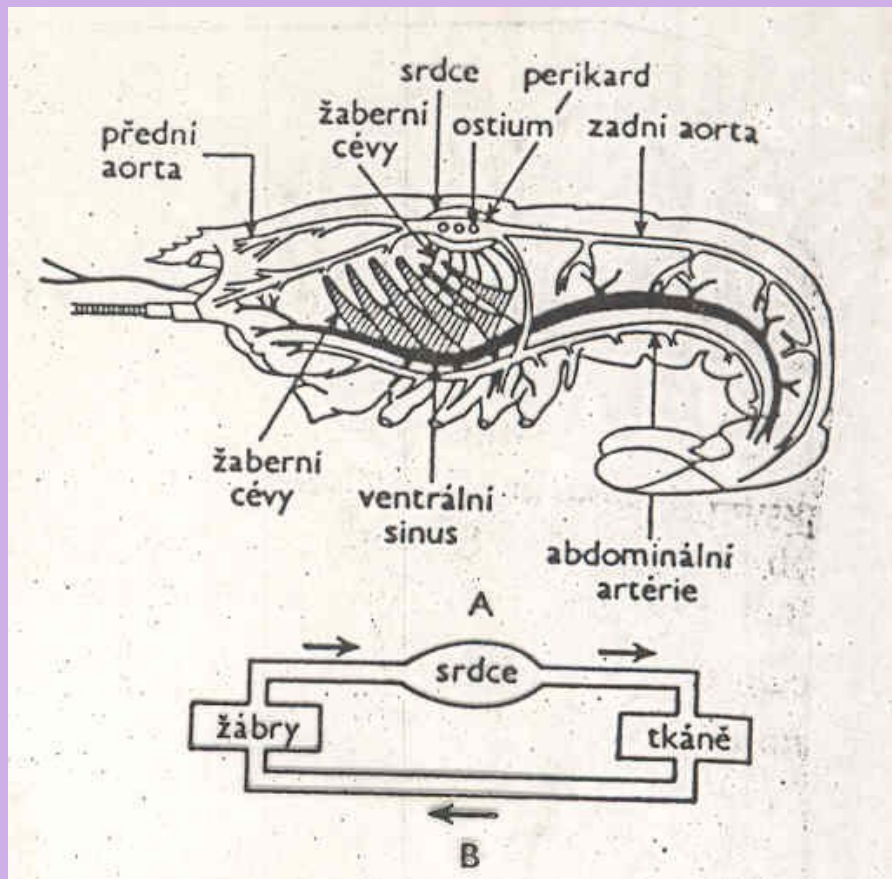

Typy cévních soustav

Uzavřené soustavy trubic – peristaltika cévních stěn (kroužkovci – žížala)

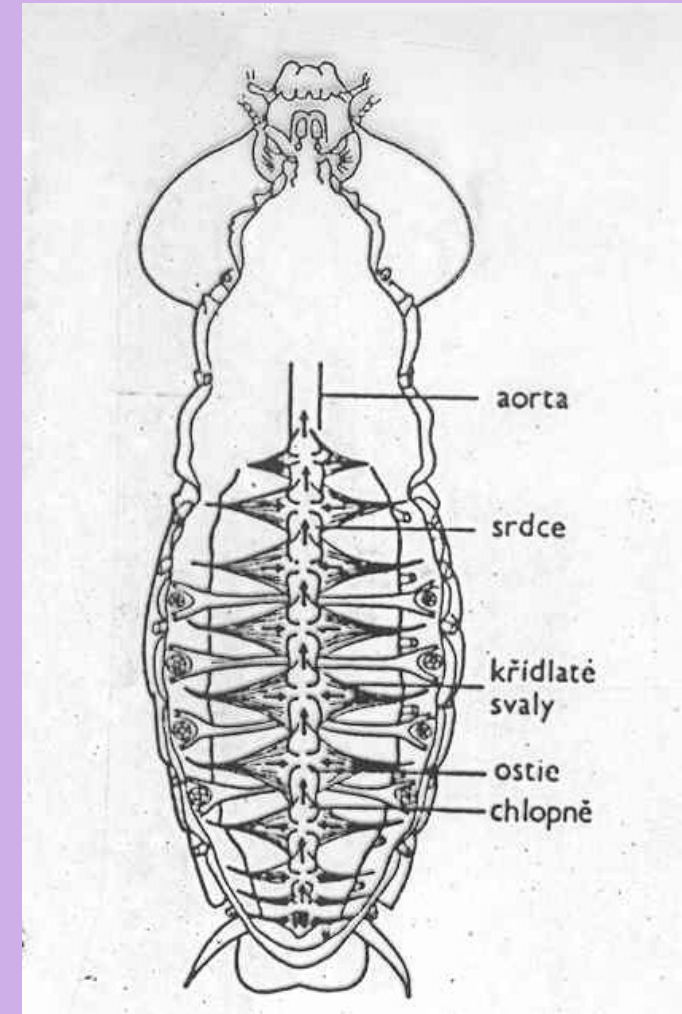
Ust - žížala

Os - rak

Os - hmyz

Typy cévních soustav

Uzavřené soustavy trubic – peristaltika cévních stěn (kroužkovci – žížala)

Otevřené soustavy se srdcem (vyšší korýši, hmyz)

Uzavřené soustavy – pohon krve srdcem v souvislé soustavě cév (hlavonožci, obratlovci)

KREV – úkoly

1. Přívod živin a O_2 k tkáním
2. Odvod odpadů k místu odstranění
3. Udržování stálosti vnitřního prostředí
4. Přenos účinných látek z místa tvorby na místa působení
5. Ochrana organismu před nákazou
6. Ucpávání poškozených cév

Složky krve: - voda 70 – 80 %

- sušina 30 – 20 %

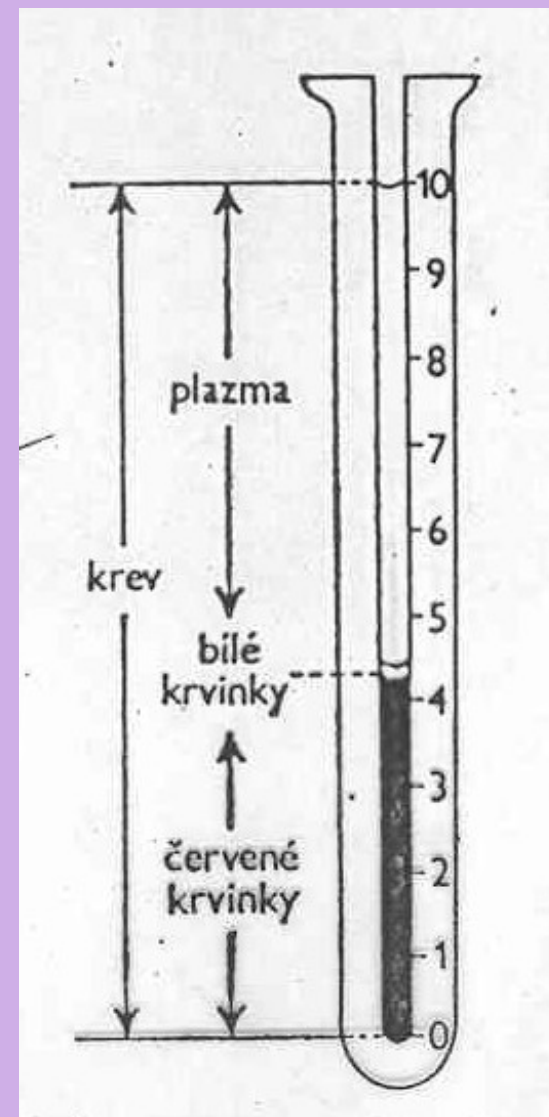
- tekutá složka (krevní plazma) muž 54, žena 59 %

- krevní buňky (krvinky) m. 46, ž. 41 %

Hematokrit - poměr krevní plazmy : krevními buňkám

U nižších obratlovců: objem buněk nad 15 %,

člověk M54(Ž59) : 46(41)

Krevní plazma → 90 % vody, 7 – 8 % bílkovin

- albuminy (mol. hmotn. 69 000) – 60 % bílkovin
- globuliny (alfa, beta, gama, mol. hmot. 80 000–200 000) – 35 %
- fibrinogen (do 350 000 – 400 000) – 5 %

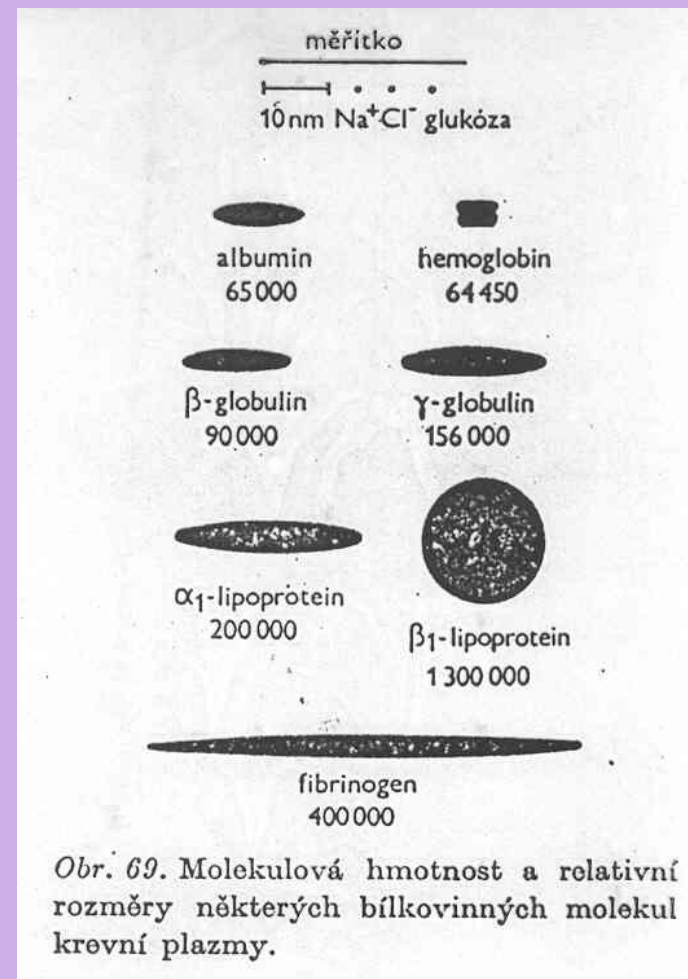
- tuky (5 – 7 g/l u člověka)
- fosfatidy (1,75 – 3,3 g/l)
- cholesterol (2,5 – 5,7 mmol/l)
- glukóza (x mmol/l)
- zplodiny rozpadu bílkovin

(močovina 2,5–7,5 mmol/l, kyselina močová)

M220 - 420 $\mu\text{mol/l}$, $\text{Ž}140 - 340 \mu\text{mol/l}$)

- další organické látky
- anorganické látky

(NaCl – 6 g/l, kyselý uhličitany – 2 g/l)

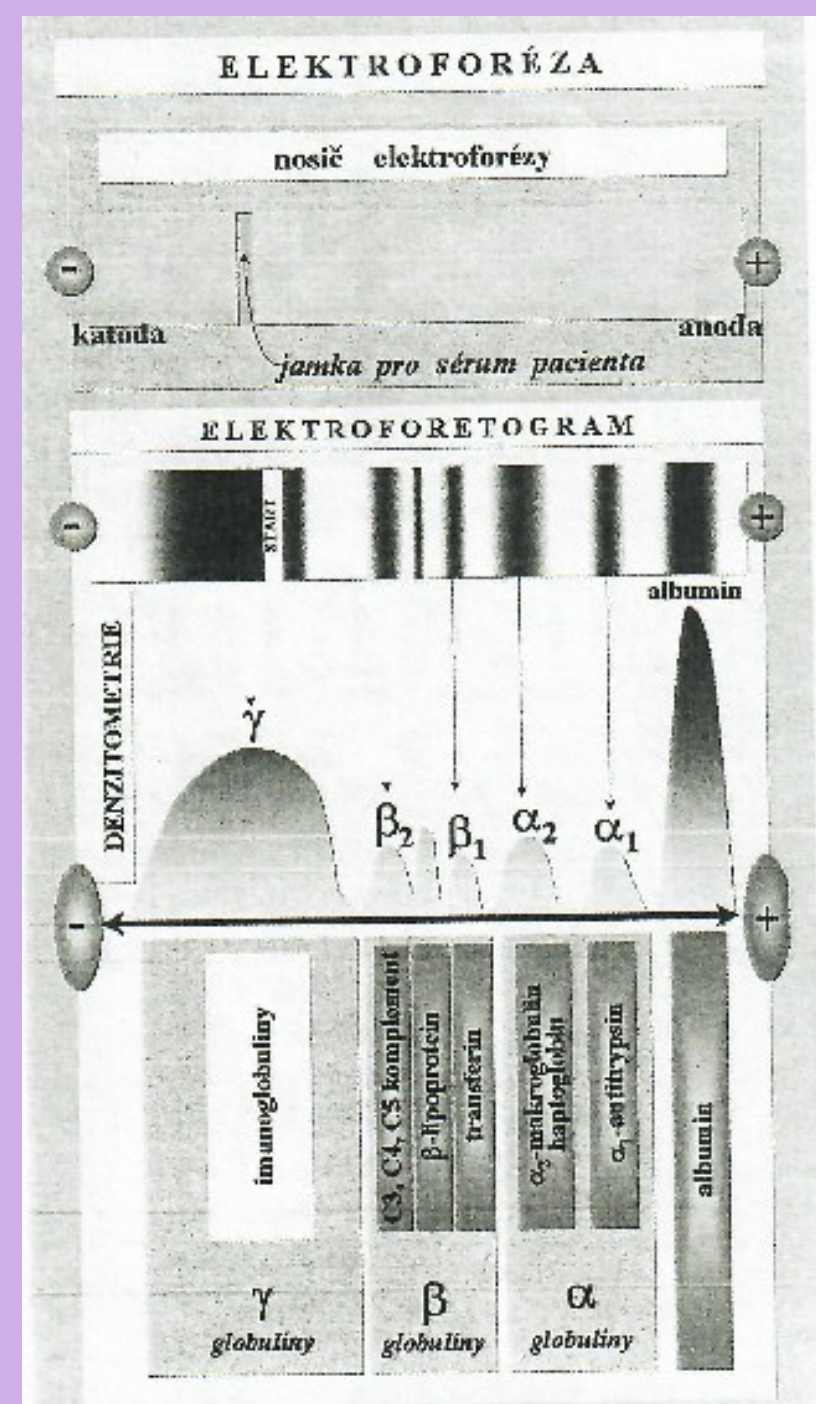

Plazmatické bílkoviny: ryby 1,4 – 4 %, obojživelníci 2,4 %, plazi 5 %, ptáci 4 – 5 %, savci 6 – 8 %.

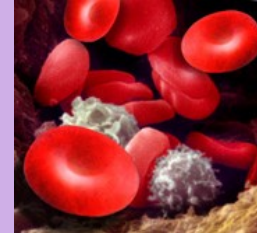
Nárůst albuminů. Fyziologické funkce: doprava látek (minerál.), MK, tuků (zvl. lipoproteinů), hormonů, ...
γ-globuliny s protilátkami, protrombinem...

Krevní plazma → 90 % vody, 7 – 8 % bílkovin

- albuminy (mol. hmotn. 69 000) – 60 % bílkovin
- globuliny (alfa, beta, gama, mol.hmot. 80 000–200 000) – 35 %
- fibrinogen (do 350 000 – 400 000) – 5 %

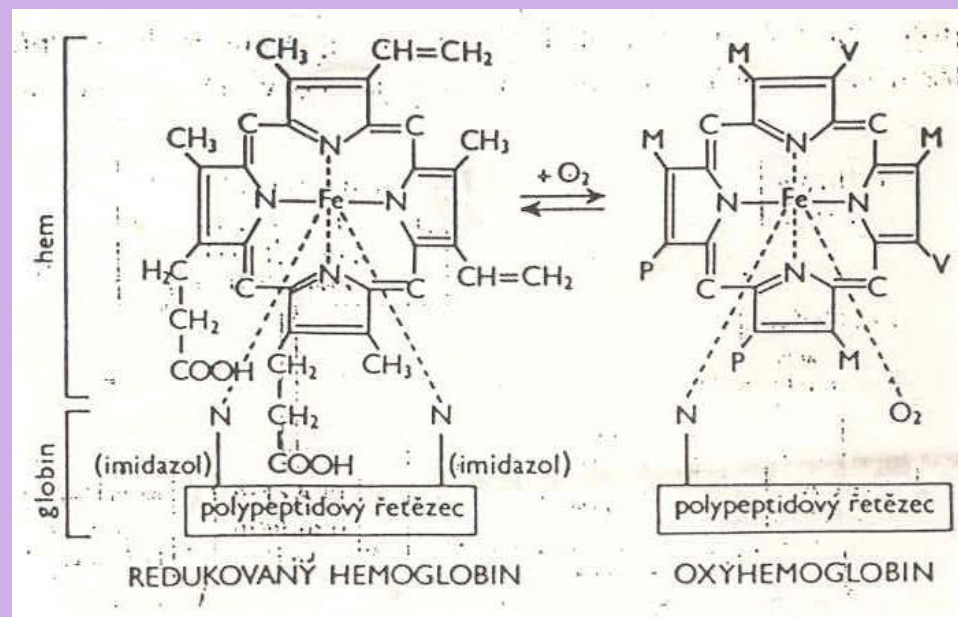
Krevní buňky – červené krvinky (erythrocyty)

U obratlovců oválné s jádrem (3 – 9krát > než lidské), u savců okrouhlé (piškotovité) a zploštělé bez jádra (lidské $\text{Ø } 6,7 - 7,7 \text{ }\mu\text{m}$, tl. $2 \mu\text{m}$). Monomolekulární povrchové vrstvy, bílkovinné stroma s roztokem hemoglobinu (37%)

Množství erythrocytů – druhově stálé: **M.: $5,4 \cdot 10^{12}$ Ž.: $4,5 \cdot 10^{12}$ v litru**

Fyziologická funkce: zásadní význam pro přenos O_2 , CO_2 (krevní barvivo) a H^+ .

Krevní (dýchací) barviva – proteidy s bílkovinnou a barevnou (s kovem) složkou.

Hemoglobin – globin (96 %) + nebílkovinný pigment hem (4 %). O_2 se váže na Fe^{2+} bez změny mocenství (celkem tedy 4 O_2)

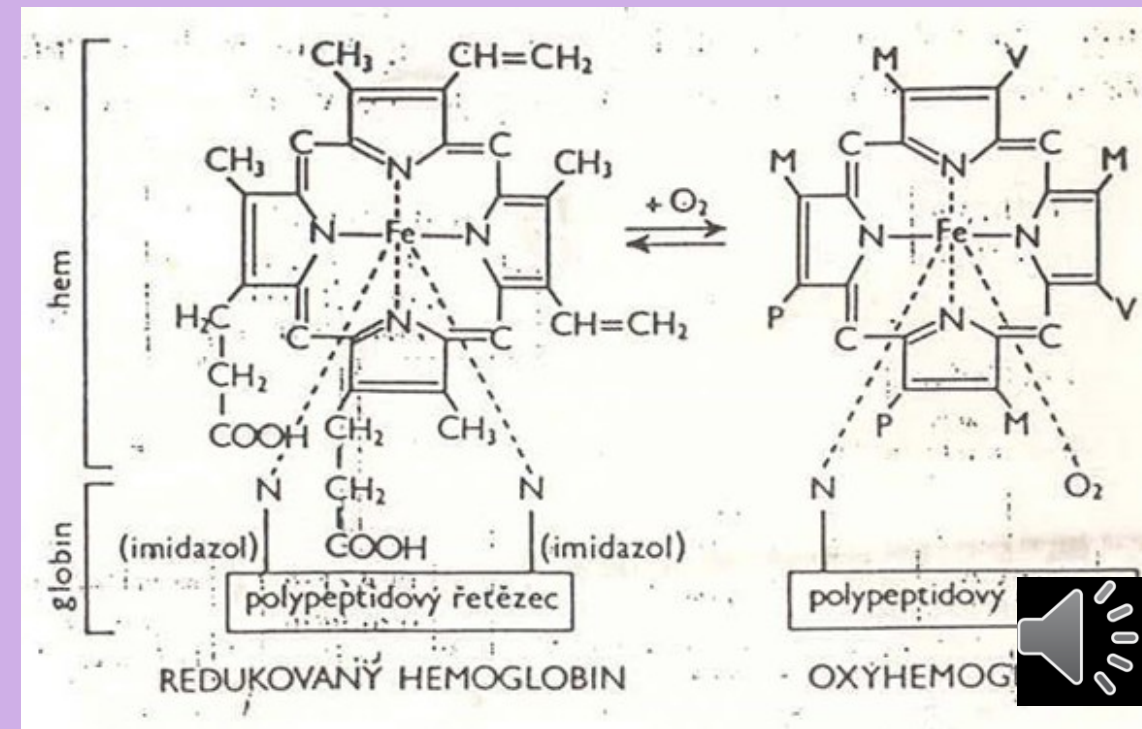
oxyhemoglobin (HbO_2), (max. 200 ml O_2 v 1 l krve).

Uvolnění O_2 – "**redukováný**" hemoglobin.

Silnými oxidačními činidly se mění Fe^{2+} na Fe^{3+}
→ bezcenný **methemoglobin** pod vlivem dusitanů.

Možná vazba s CO_2 – **karbaminohemoglobin**.

Silná vazba na CO (210krát větší než k O_2) –
karboxylhemoglobin (nebezpečnost 0,1 % CO ve vzduchu)

Hemocyanin – Cu, rozpuštěn v hemolymfě (rak, škeble, hlemýžď, hlavonožci) – třetinová vázací schopnost (70 ml O₂ na 1 l krve) oproti hemoglobinu (200ml)

Chlorokruoriny – mořští červi – Fe, zelená

Hemerytriny – Sipunculidae – Fe, červená

Erytrokruoriny – pakomár – Fe, u pásnic

Bezbarvý hemovanadin – pláštěnci – vanad

Erythropoéza: embryonální vznik – játra a slezina, po narození v kostní dřeni.

Metabolismus železa

– denní ztráty 1,5 mg

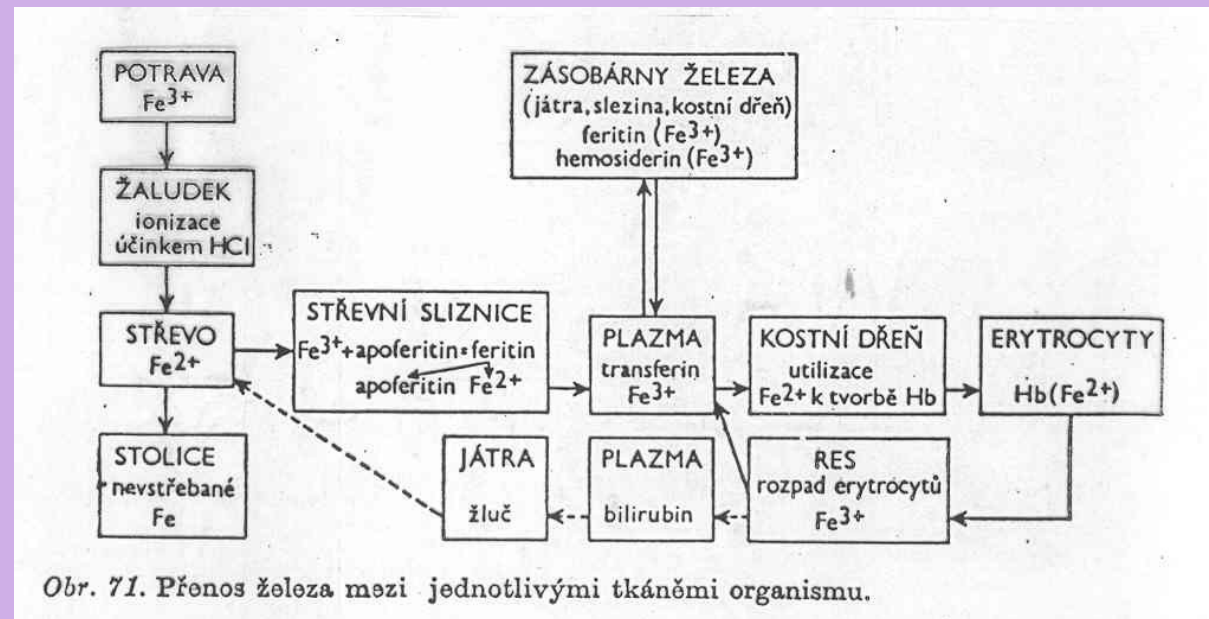
– doplnění potravou

(a. → do zásob Fe - ferritin / transferin+Fe=siderofilin/

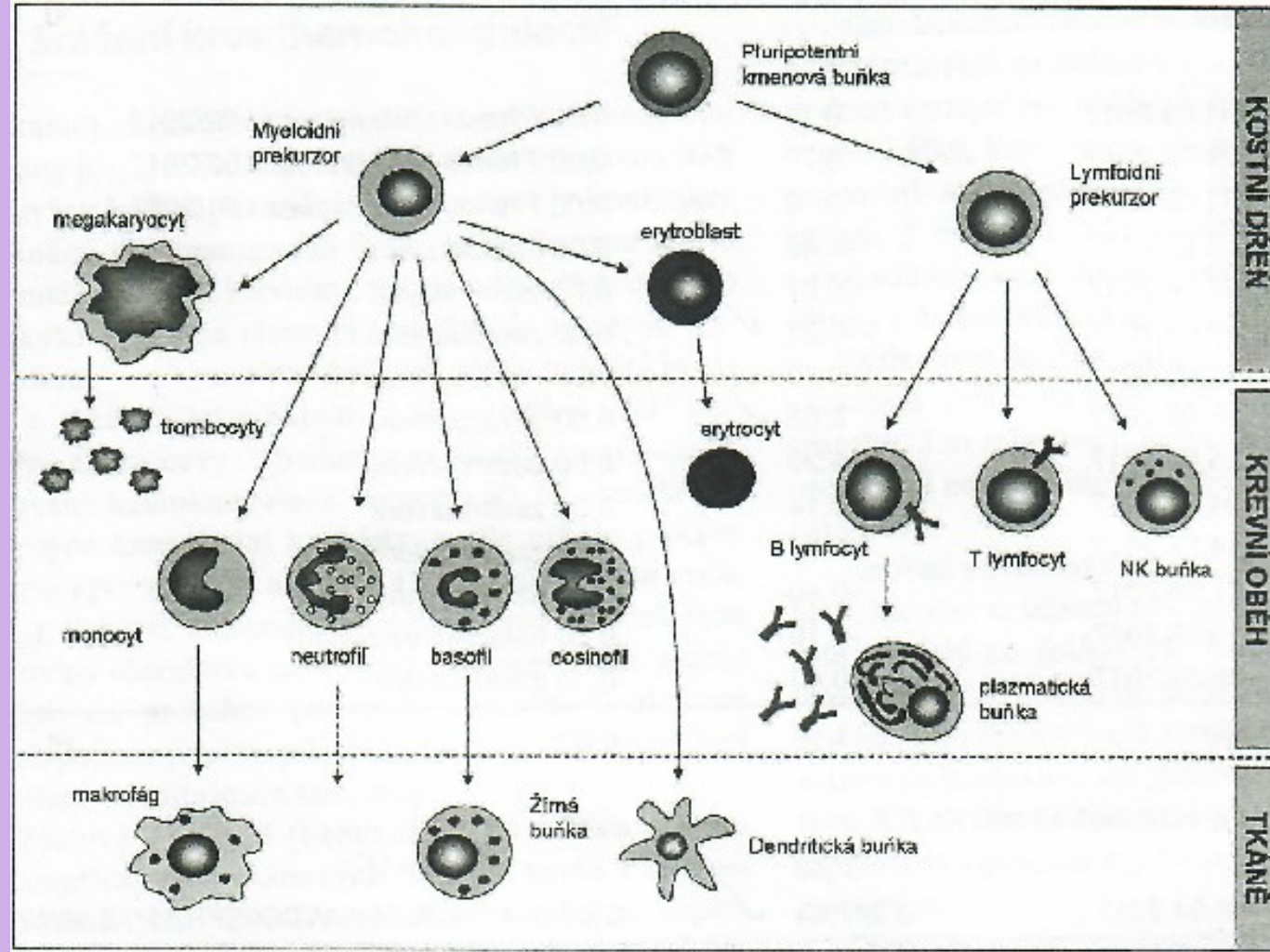
b. → do kostní dřeně).

Rozpad HmgI v RES-MF, Fe → transferin, Bilirubin do krve, vychytáván játry do žluče, Vylučován stolicí.

Červené krvinky se nemnoží (bezzaderné), po 120 dnech zanikají ve slezině (denně $2 \cdot 10^{11}$), kde jsou pohlcovány buňkami RES.

Diferenciace z kmenových buněk

– **bílé krvinky (leukocyty)**

Volné jaderné buňky, rozmanitý tvar. Vznik – kostní dřeň

Agranulocyty – protoplazma bez nápadné granulace, nečlenité jádro

lymfocyty – velké kulaté jádro. Nefagocytují, tvorba protilátek

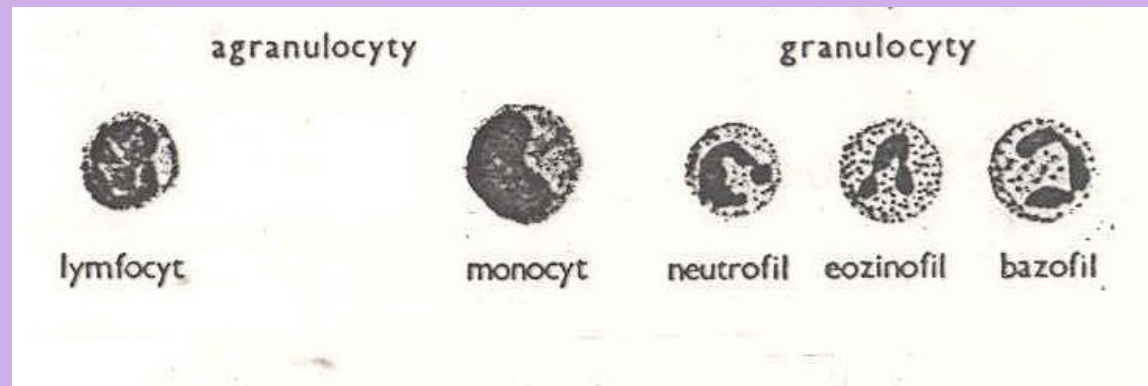
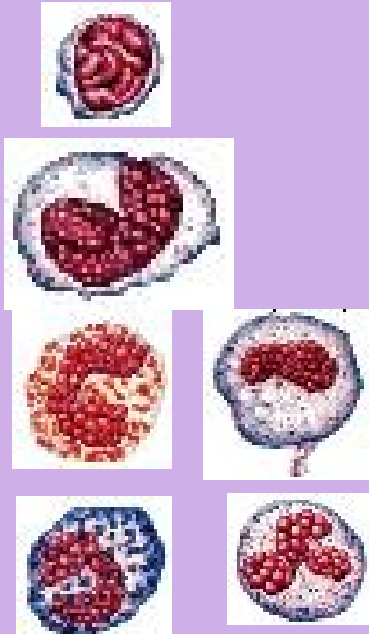
monocyty – největší bílé krvinky, velké ledvinité jádro. Fagocytují.

Granulocyty – granulovaná cytoplazma, segmentované jádro (70 % bílých krvinek)

neutrofil s velkým nejvíce členěným jádrem, fagocytují (50-60%)

eozinofily pomnožují se za patolog. stavů, fagocytují (3% granuloc.)

bazofily s nejméně členěným jádrem. Transportní role – (1% gran.)

Počet b.k.: $4 - 9 \cdot 10^9 \cdot l^{-1}$

Novorozenec $15 - 40 \cdot 10^3$ v mm^{-3}

Velký oxidativní metabolismus.

Krátkověké (lymfocyty 1, neutrofily 13 dní); dlouhověké paměťové B a T lymfocyty, diapedeza.

Denní kolísání. Zmnožení po jídle, námaze (neutrofily) aj.

Relativní (distribuční) leukocytóza – vyplavení ze zásob, absolutní (dřeňová) – zvýšení tvorby v dřeni.

Snížení počtu – leukopenie – hladovění, pobyt v chladnu.

– krevní destičky (trombocyty)

Nejmenší krevní buňky Vřetenovité s jádrem (ptáci, obojživelníci), u savců nepravidelného tvaru bez jádra.

Vznik v kostní dřeni, po 3 – 5 dnech zánik ve slezině.

Člověk $250 - 500 \cdot 10^9 \cdot l^{-1}$.

Zvyšování při namáhavé práci, ve vysokohorském prostředí.

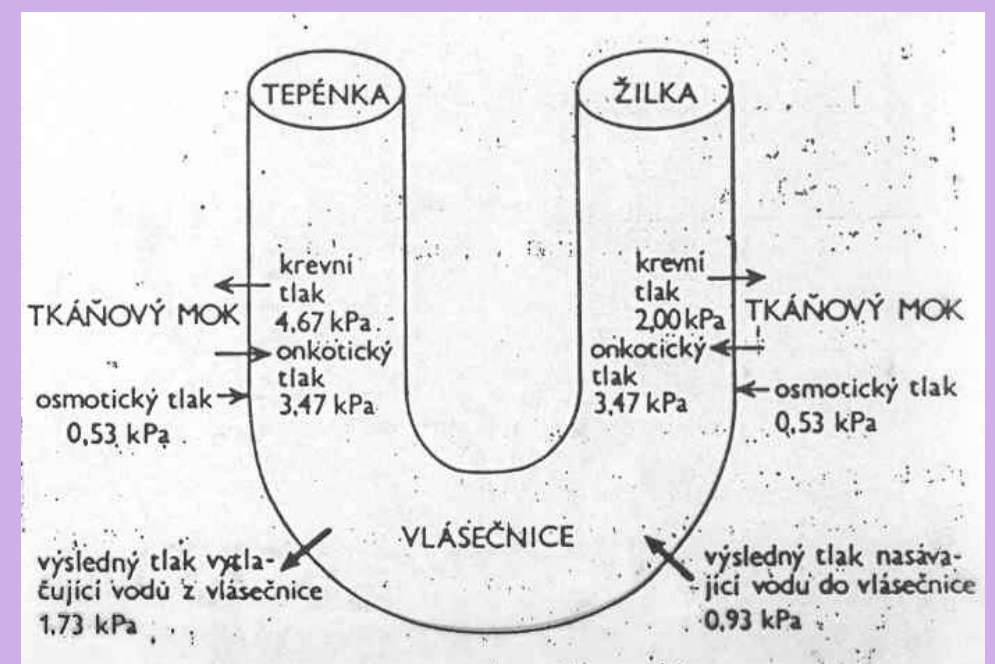
Velká aglutinační schopnost

(shluk, rozpad, zátka → **serotonin** (v krev. destičkách) a koagulační faktor).

Nachytání krevních destiček na fibrin – stah.

Krevní bílkoviny a udržování osmotické rovnováhy

Různá velikost osmotického tlaku krevních tekutin (člověk 707,55 kPa – 5300 torr). Proto filtrace – podle hydrostatického tlaku krve – **arteriální vlasečnice** – 4,67 kPa (35 torr). Proti tlak onkotický (3,47 kPa = 26 torr) snížený o koloidně osmotický tlak tkáňového moku (0,53 kPa = 4 torr). Hydrostatický převažuje → voda přechází do tkáňového moku pod tlakem 1,6 kPa = 12 torr). V průběhu vlasečnic – pokles tlaku.

Venózní (žilní) vlasečnice – onkotický tlak převyšuje hydrostatický (2,0 kPa = 15 torr), voda přechází z tkáňového moku zpět do cév.

Množství přecházející vody – za minutu tam i zpět množství celkového objemu plazmy.

Úloha krve při udržování pH

pH krve obratlovců – přibližně neutrální (člověk 7,4)(od 7,36 do 7,44), kolísání nepatrné, přesná regulace důležitá, změna pH - mění se vlastnosti bílkovin, aktivita enzymů, metabolismus, vlastnosti mebránových kanálů

H⁺ – velmi nízká koncentrace, přesto vliv hlavně na aktivitu enzymů.

Vznik H⁺:

- H₂CO₃, která disociuje na H⁺ a HCO₃⁻
- při uvolňování P a S ze složitých sloučenin (vznik anorganických kyselin, s následnou disociací)
- disociace mastných kyselin.

Udržování pH: soustava H₂CO₃ a HCO₃⁻ včetně bílkovin krevní plazmy a hemoglobinu.

Pufrovací schopnost soustavy: stálý poměr H₂CO₃ : NaHCO₃ = 1 : 20. Alkalická rezerva.

Při vyloučení mnoho CO₂ – možnost zvýšení Na⁺ v krvi →důsledek vylučování ledvinami, snižování obsahu alkálií → to vede k: pokles pufrovací schopnosti krve.

Část iontů pufrována redukHb (rHb⁻ + H⁺). V plicích – opačný proces.

Obranné reakce krve

Proti průniku patogenních mikroorganismů nebo škodlivých látek.

Imunita

Patogeny z vnějšku (mikroorganismy, cizorodé bílkoviny, polysacharidy - obecně antigeny) – tvorba protilátek.

Antigen určuje povahu protilátky (pozměněné globuliny krevní plazmy s jiným uspořádáním postranních řetězců – otisk antigenu)

Po vniku antigenu do organismu – přestavba často se zvýšenou odolností –

imunita. **Vrozená imunita (nespecifická)** na základě různých mechanismů. **Získaná (specifická) imunita** – paměť, specifita, oba typy - buněčná, látková

Fagocytóza

Schopnost bílých krvinek a buněk RES sleziny, jater, kostní dřeně a histiocytů pohltnout a rozložit (enzymy).

	NESPECIFICKÁ IMUNITA	SPECIFICKÁ IMUNITA
SLOŽKY	Fagocyty (makrofágy, neutrofilny, NK buňky)	T-lymfocyty, B-lymfocyty
	Proteiny komplementu	Protilátky
	Kůže, mukózní sekrety epitelů, pH, teplota	Lymfocyty v krvi, lymfatických uzlinách a epitelech
CHARAKTERISTIKA	Reaguje na struktury společné mnoha různým patogenům	Rozpoznává specifické mikrobiální nebo patologické molekuly (hl. proteiny)
	Nemá imunologickou paměť: Při opakované infekci reaguje stále stejně	Imunologická paměť: Při opakované infekci reaguje rychleji a silněji
	Receptory jsou kódovány již v zárodečném vývoji	Receptory vznikají náhodnou kombinací během života
	Reaguje okamžitě	Aktivace trvá několik dní (spojena s klonální expanzí lymfocytů)

Imunitní buňky

Agranulocyty – lymfocyty – B, T, NK buňky

monocyty – fagocytují, tkáňové makrofágy

Granulocyty – neutrofilny - fagocytují, eozinofily - fagocytují (3% granuloc.), bazofily (1% gran.)

Imunitní buňky

Agranulocyty – lymfocyty – B,T, NK buňky
monocyty – fagocytují, tkáňové makrofágy

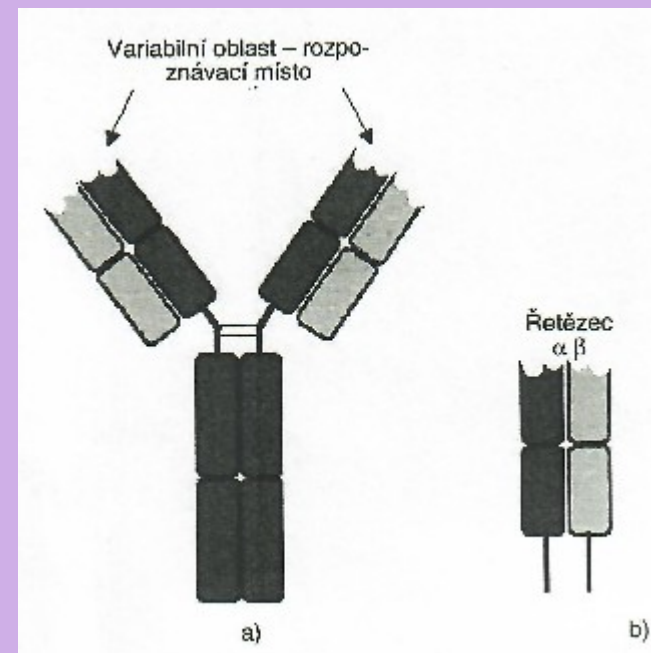
Granulocyty – neutrofily - fagocytují, eozinofily - fagocytují (3% granuloc.), bazofily (1% gran.)

B lymfocyty - povrchové receptory, **Infekce** – tvorba i specifických protilátek

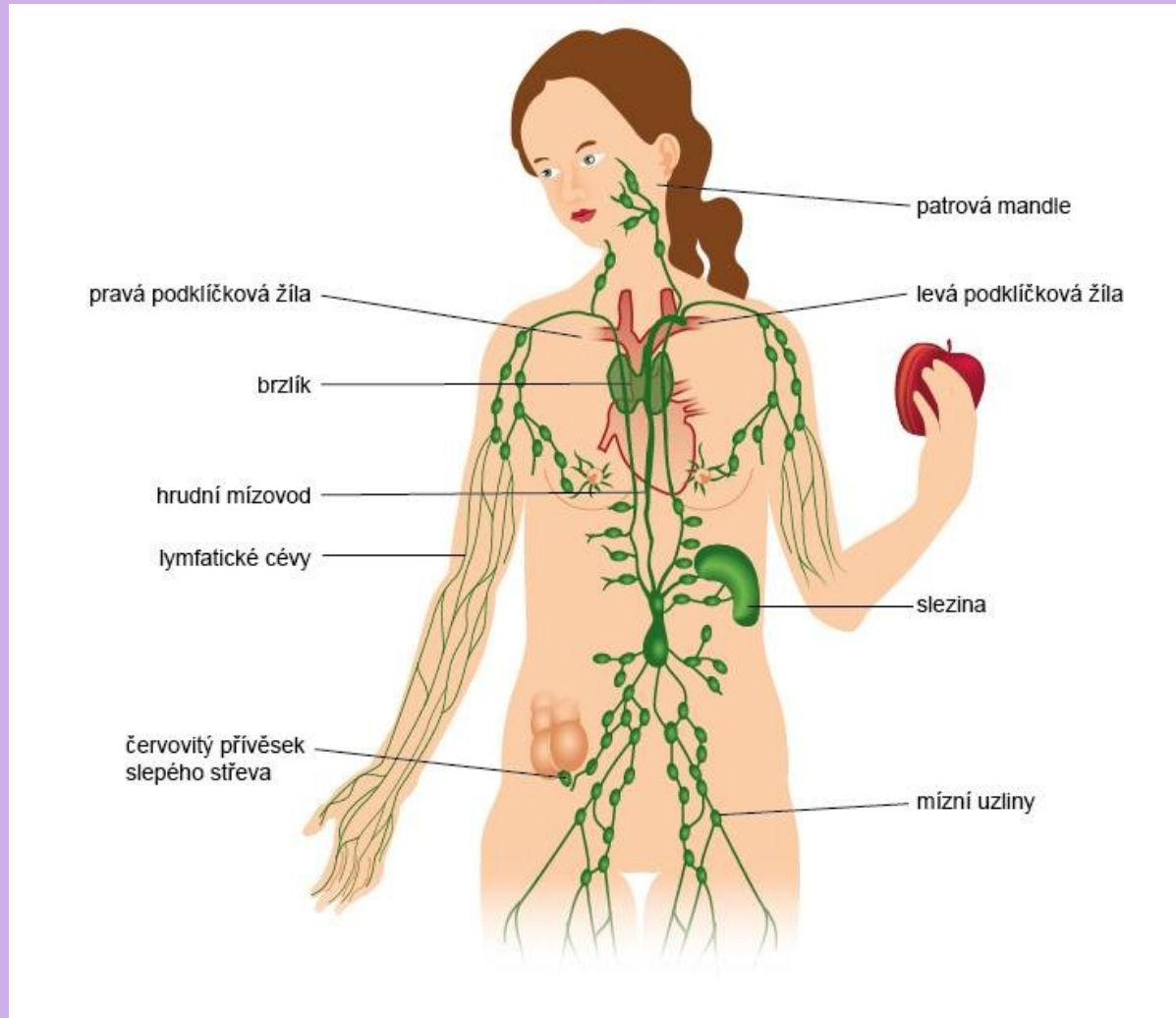
T lymfocyty – povrchové receptory

Antigen – látka vyvolávající reakci v organismu za vzniku Ab, T reaktivních buněk,
teorie zámek – klíč

Bezobratlí – hlavně fagocytóza, srážení, nodulace enkapsulace, fenoloxidázová kaskáda (tvorba melaninu)

Lymfatický cévní systém

biologické vlivy

Neovlivnitelné: pohlaví,
věk, rasa, genová výbava
atd

Ovlivnitelné: léky, životní
styl, kouření

Aglutinace (shlukování) krvinek

Reakce antigen-protilátka. Membrány erytrocytů – mohou mít antigen – **aglutinogen A nebo B** (mukopolysacharidy) nebo žádný (**0**). Reaguje s protilátkou v plazmě – **aglutininem anti-A** (a.&) nebo aglutininem **anti-B** (a.β) (oba γ-globuliny). U jednoho jedince není nikdy stejný aglutinogen a antiaglutinin. Transfúze.

Krev člověka: 4 základní skupiny (podle aglutinogenu v membránách).

Krvinky 0 (bez antigenu) neaglutinuje,

krvinky A shlukuje B a 0,

krvinky B shlukuje A a 0,

krvinky AB nemají protilátky.

Tab. 10. Krevní skupiny u člověka

Krevní skupina	Aglutinogen	Aglutinin	Četnost výskytu v populaci
O	žádný	anti-A, anti-B	45 %
A	A	anti-B	41 %
B	B	anti-A	10 %
AB	A a B	žádný	4 %

Podskupiny $A_1 - A_6$, další aglutinogeny D(Rh) – systém 13 a-genů (C,D,E aj.).
Nejvíce antigenní D. Pokud D přítomen = Rh⁺. Aglutininy anti-D normálně nejsou přítomny, tvoří se při setkání s krví Rh⁺.

Nebezpečí: matka D(Rh) – a dítě Rh⁺ (matka může mít vytvořeny protilátky proti Rh⁺ (hemolytická nemoc novorozenců))

Dědičnost krevních skupin, 0 recesivní, A,B, dominantní

Krevní skupiny u zvířat: více než u lidí. Vznik antigenů před vývojem primátů.
Známý i u slepic, kachen, králíků, koz.

Neidentifikovány u morčat, myší, koček a poikilotermů.

Mezitonová aglutinace

	fenotyp	genotyp	Antigeny erytrocytů	Aglutiny plazmy	% zastoupení v české populaci
Systém ABO	A	AA AO	 Antigen A	 anti - B	41,5
	B	BB BO	 Antigen B	 anti - A	14,1
	AB	AB	 Antigen A Antigen B	- žádné protilátky	6,6
	O	OO	 Žádný antigen	 anti - A anti - B	37,8
Systém Rh	Rh ⁺	DD Dd	 Antigen D	-	85
	Rh ⁻	dd	 Žádný antigen	Jen po imunizaci (anti - D)	15

Regulace krve tvorby

Víceméně konstantní počet krvinek. Řízení tvorby – neurohumorální povaha přes **hypotalamus**. Plazmový **erythropoetin** podněcuje tvorbu erytrocytů a hemoglobinu.

Srážení krve (hemokoagulace x hemostáza)

Tekutý stav krve – fyziologický, na vzduchu tuhne.

Podstata: přeměna rozpustného **fibrinogenu** na nerozpustný síťový **fibrin**.

Aktivace: enzymatická bílkovina **trombin** (vzniká v játrech jako neaktivní prekursor **protrombin**). Přeměna protrombin → trombin – kaskádová teorie). **Kofaktory: tromboplastin a Ca²⁺, vitamín K** (podporuje syntézu protrombinu v játrech), fosfolipidy z rozpadlých krevních destiček.

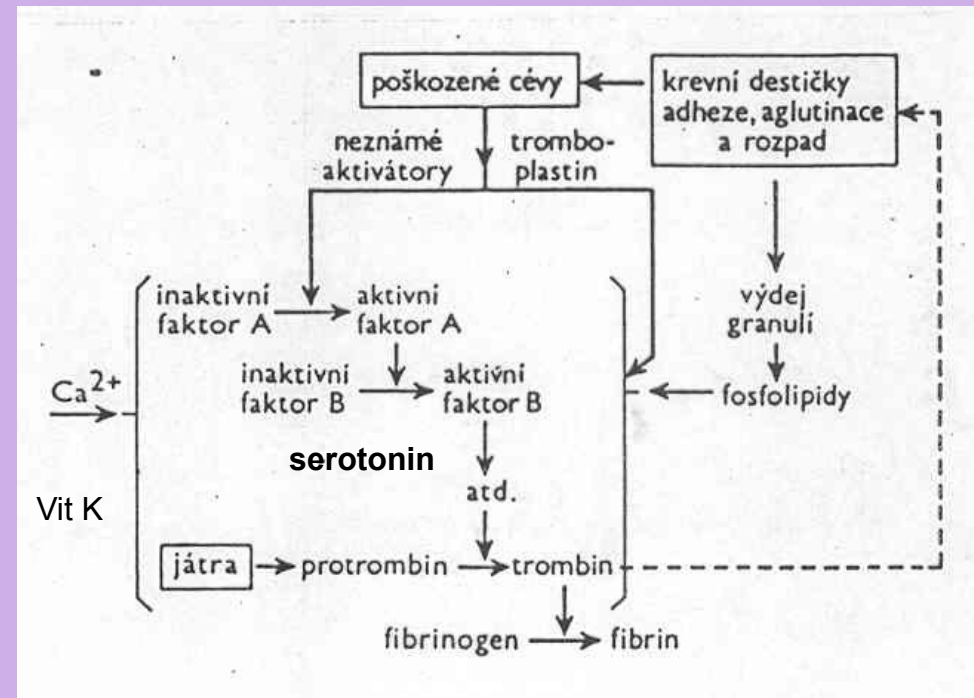
Poškození

adheze trombocytů v poraněném místě – **primární destičková hemostatická zátka**

uvolnění **serotoninu** – **vazokonstrikční fáze** (smrštění cév v místě poranění)

přeměna fibrinogenu na fibrin (pomocí trombinu) –

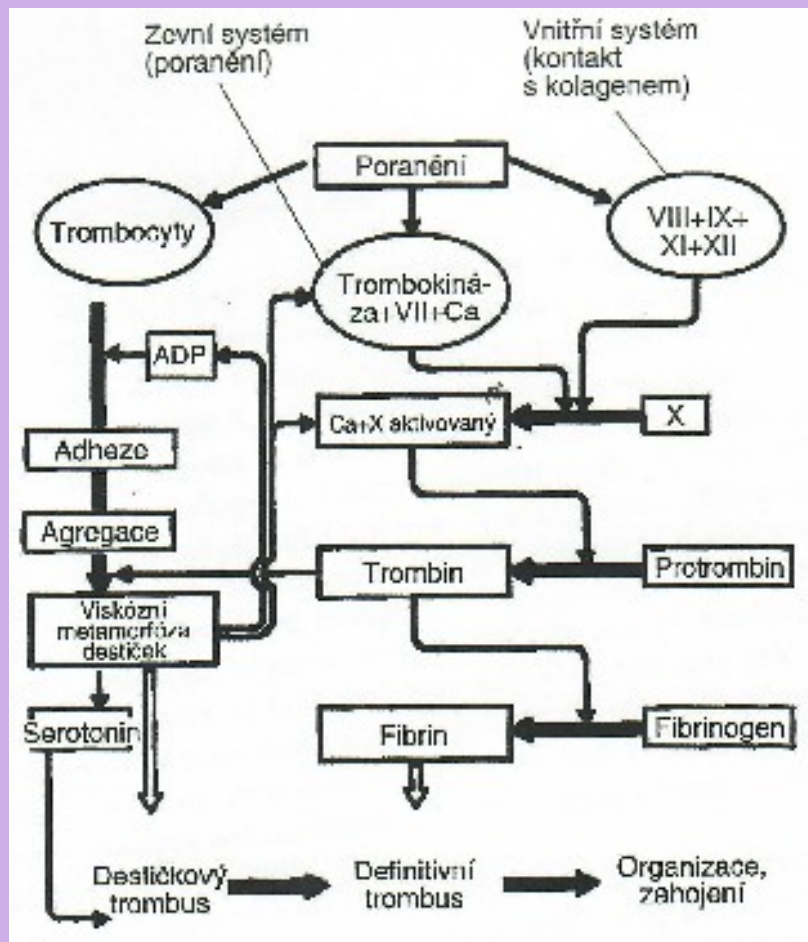
vznik **sekundární fibrinové hemostatické zátky** - ucpe poraněnou cévu, smrštěním vytlačuje krevní sérum.

Heparin zabezpečuje nesrážení krve za normálních podmínek. S albuminy krevní plazmy **brání aktivaci protrombinu**.

Druhá možnost popisu srážení krve

Tkáňový mok

Podstatná část extracelulární tekutiny – 10 – 16 % hmotnosti (12 l u 75 kg muže).

Složení závislé na krevní plazmě (bez bílkovin) – krevní ultrafiltrát + **malé množství bílkovin z tkání**. Tvoří životní prostředí tkání, zajišťuje látkovou výměnu.

Míza (lymfá), lymfatický cévní systém

Obratlovci, mízní cévy. Vzniká z tkáňového moku, přenos zplodin látkové přeměny. Složení odpovídá krevní plazmě, poloviční obsah bílkovin, více lymfocytů ($40 \cdot 10^9$ v l).

Mízní cévy z orgánů se spojují, v mízních uzlinách fagocytace zplodin a mikroorganismů. Kapiláry, žíly, mízní kmeny, spojování do mízních kmenů, ústí do žilného oběhu. Jednosměrný pohyb mízy (chlopně) – tlakové změny v těle – peristaltika střev, stahy klků.

Mízní srdce

(úhoř, oboživelníci, plazi, někteří ptáci).

